

# NÁSLEDKY KONFLIKTU ZÁUJMOV V OBČIANSKOM A OBCHODNOM PRÁVE

Mgr. Veronika Trojčáková<sup>1</sup>

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.

## Úvod

Rozpor v záujmoch medzi zastúpeným (principálom) a jeho zástupcom (agentom), ako aj medzi právnickou osobou a jej štatutárnym orgánom, prostredníctvom ktorého koná, je spôsobilý ohroziť legitímne záujmy zastúpeného a koniec koncov môže viesť k opačnému výsledku, než ku ktorému smeruje základný účel zastúpenia. Je preto pochopiteľné, že práve v takýchto situáciách právna norma chráni záujmy zastúpeného, a to pomocou rôznych ochranných mechanizmov. Príspevok si kladie za cieľ sumarizovať súkromnoprávne a procesnoprávne následky stretu záujmov pri uskutočňovaní právnych úkonov, ako aj rozsah aplikácie relevantných právnych noriem a ich vzájomnú konkurenciu. Budeme skúmať, akým spôsobom a do akej miery právna úprava chráni záujem zastúpeného, resp. právnickej osoby, v mene ktorej koná štatutárny orgán, a dobrú vieru tretích osôb uzatvárajúcich právne úkony s druhou stranou skrz jej zástupcu, ktorý koná v konflikte záujmov.

## 1. Všeobecná úprava následkov stretu záujmov v občianskom práve

Právna veda sa zhoduje v tom, že o rozpore v záujmoch medzi agentom a principálom možno hovoriť, ak pri konaní v mene zastúpeného agent nesleduje výlučne jeho záujmy. Menovať možno minimálne tri konfliktné situácie: (i) tzv. samokontrahovanie (agent koná za zastúpeného, pričom sám je aj tretou stranou právneho úkonu), (ii) agent koná súčasne aj za tretiu stranu (je zástupcom súbežne pre obe zmluvné strany) a (iii) konanie agenta je okrem záujmov zastúpeného značne ovplyvnené záujmami tretej strany.<sup>2</sup> Možno usudzovať, že

<sup>1</sup> Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0917/16 „Atypické a faktické vzťahy v obchodnom práve.“

<sup>2</sup> JURČOVÁ, M. In JURČOVÁ, M. – PAVELKOVÁ, B. – NEVOLNÁ, Z. – OLŠOVSKÁ, A. – SMYČKOVÁ, R. *Zastúpenie v súkromnom práve*. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 15. Zhodne DEÁK, M. Kolízia záujmov agenta a principála ako všeobecný dôvod pre vylúčenie účinkov zastúpenia. In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds) *Právo, obchod, ekonomika III*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2013, s. 449.

z dikcie ustanovenia § 22 ods. 2 Občianskeho zákonníka<sup>3</sup> vyplýva všeobecný zákaz konania za iného v prípade, ak je prítomný stret v záujmoch medzi zástupcom a zastúpeným. Konanie v rozpore s daným ustanovením Občiansky zákonník sankcionuje absolútnou neplatnosťou pre jeho rozpor so zákonom (§ 39 OZ), a to bez ohľadu na to, o akú „konfliktnú situáciu“ z vyššie uvedených v danom prípade išlo. Aplikácia § 22 ods. 2 OZ sa vzťahuje paušálne na prípady zmluvného, ako aj zákonného zastúpenia.

Voči terajšiemu zákonnému stavu možno vzniesť viaceru výhradu. V prvom rade následok v podobe absolútnej neplatnosti nereflektuje potrebu ochrany dobromyseľnej tretej strany, ktorá je tak negatívne ovplyvnená rozporom v záujmoch bez ohľadu na jej vedomosť o kolízii medzi druhou stranou právneho úkonu a jej zástupcom.

Po druhé, doktrína<sup>4</sup>, ako aj česká judikatúra<sup>5</sup> zhodne uzatvárajú, že na vyvodenie následku absolútnej neplatnosti právneho úkonu musí kolízia záujmov reálne existovať, nestačí iba možnosť prítomnosti tejto kolízie.<sup>6</sup> Na prvý pohľad sa tak zdá, že ustanovenie § 22 ods. 2 OZ nerozlišuje medzi stavom, v ktorom je kolízia v záujmoch síce prítomná, nemá však žiadny negatívny dopad na výkon oprávnenia agenta zastupovať, a medzi stavom, kde tento konflikt môže

---

<sup>3</sup> „Zastupovať iného nemôže ten, kto sám nie je spôsobilý na právny úkon, o ktorý ide, ani ten, záujmy ktorého sú v rozpore so záujmami zastúpeného.“ Ustanovenie § 22 ods. 2 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov, ďalej aj „Občiansky zákonník“ alebo „OZ“.

<sup>4</sup> ELIÁŠ, K. a kol. *Občianský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1 – 487.* Praha : Linde, 2008, s. 206. DEÁK, M. Kolízia záujmov agenta a princípála ako všeobecný dôvod pre vylúčenie účinkov zastúpenia. In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds) *Právo, obchod, ekonomika III.* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2013, s. 454.

<sup>5</sup> Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 25. augusta 2010, sp. zn. 32 Cdo 679/2009; uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 29. marca 2012, sp. zn. 21 Cdo 4542/2010; uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo 17. decembra 2015, sp. zn. 29 Cdo 1593/2014.

<sup>6</sup> To by však malo platiť iba v prípade zmluvného zastúpenia. Pri zákonomom zastúpení podľa § 31 ods. 2 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „Zákon o rodine“) postačuje už samotná možnosť vzniku rozporu. Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 17. januára 2008, sp. zn. 3 Cdo 225/2007, alebo uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 17. januára 2008, sp. zn. 3 Cdo 225/2007. Zhodne DEÁK, M. Kolízia záujmov agenta a princípála ako všeobecný dôvod pre vylúčenie účinkov zastúpenia. In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds) *Právo, obchod, ekonomika III.* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2013, s. 456, a tiež dielo tam citované. Z dôvodu potreby vyššej ochrany zastúpeného pri zákonomom zastúpení navrhujeme postupovať analogicky s ustanovením § 31 ods. 2 Zákona o rodine aj v ostatných typoch zákonného zastúpenia, na ktoré rodinnoprávna úprava nedopadá.

ohrožiť alebo už ohrozil ochranyhodné záujmy princípála.<sup>7</sup> Do dôsledkov by to potom znamenalo, že neplatným bude právny úkon aj v prípade, ak zastúpený o kolízii záujmov vedel, a napriek tomu s ňou bol stotožnený (napr. zastúpený vedel, že bude kupovať nehnuteľnosť od svojho zástupcu, a navzdory tomu mu udelí plnomocenstvo na uzavretie kúpnej zmluvy).

Základným (a možno uvažovať, či nie aj jediným) účelom pravidla v § 22 ods. 2 OZ je ochrana záujmov zastúpeného. Predpokladané následky porušenia zákonného zákazu by preto mali nastúpiť, iba ak je stret v záujmoch spôsobilý skutočne ohrožiť záujmy zastúpeného, inak povedané, ak rozpor v záujmoch skutočne existuje. To, čo treba rozumieť pod kolíziou v záujmoch, sa preto žiada vykladať s ohľadom na konkrétne okolnosti daného prípadu. Aby bolo možné vyhnúť sa ochrane zastúpeného proti jeho vôli, dalo by sa argumentovať, že v určitých prípadoch nie je daná reálna existencia konfliktu v záujmoch, hoci formálne by bolo možné vyvodiť opak.<sup>8</sup> Keďže v niektorých situáciách by neplatnosť právnych úkonov neslúžila na ochranu zastúpeného a jeho záujmov (skôr naopak), navrhujeme ustanovenie § 22 ods. 2 OZ vykladať reštriktívne spôsobom, ktorý by nepostihoval aj takú kolíziu záujmov, o ktorej zastúpený vie a necíti sa byť ňou ohrozený.<sup>9</sup>

## 2. Následky neplatnosti právneho úkonu

Automatickým následkom neplatnosti, ak si strany medzičasom plnili z neplatnej zmluvy, je ich vzájomné vyporiadanie, resp. vrátenie poskytnutých plnení podľa § 457 OZ, spolu s úžitkami a vynaloženými potrebnými nákladmi

<sup>7</sup> DEÁK, M. *Zastúpenie podnikateľa v obchodných vzťahoch*. Bratislava : C. H. Beck, s. 114. Ak kolízia záujmov reálne existuje, podľa *Tichého* nastupujú zákonné následky v podobe neplatnosti už pri možnosti ohrozenia záujmov zastúpeného. TICHÝ, L. *Obecná časť Občianskeho práva*. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 337.

<sup>8</sup> Rekodifikáciou českého občianskeho práva sa, zdá sa, podarilo odstrániť nedokonalosti úpravy v § 22 ods. 2 OZ. Nový český občiansky zákonník v § 437 (zákon č. 89/2012 Sb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov) zavádza miesto absolútnej relatívnu neplatnosť právneho úkonu uskutočneného v konflikte, a to iba v prípade, že (i) zastúpený o konflikte nevedel a ani nemohol vedieť a (ii) tretia osoba o konflikte, naopak, vedela alebo o ňom musela vedieť. Ustanovenie tak chráni dobrú vieru tretích osôb, ako aj záujem zastúpeného na platnosti niektorých právnych úkonov, hoci aj uskutočnených v kolízii záujmov. Podrobnejšie k vyhradáam voči aktuálnej slovenskej úprave konfliktu v záujmoch pozri JURČOVÁ, M. In JURČOVÁ, M. – PAVELKOVÁ, B. – NEVOLNÁ, Z. – OLŠOVSKÁ, A. – SMYČKOVÁ, R. *Zastúpenie v súkromnom práve*. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 12-15.

<sup>9</sup> Za predpokladu, že je to možné zo skutkových okolností spoľahlivo vyvodiť.

v zmysle § 458 OZ. Ak by nebolo možné vydať poskytnuté plnenie z neplatnej zmluvy, musí sa vydať jeho peňažná náhrada.

Popri reštitučnom nároku budú mať strany za určitých okolností k dispozícii aj nárok na náhradu škody vzniknutej v dôsledku neplatnosti zmluvy (§ 42 OZ; § 268 OBZ<sup>10</sup>). Súhlasíme s názorom, podľa ktorého sa pre vznik nároku na náhradu škody v tomto prípade nevyžaduje protiprávny úkon, ale ako príčina vzniku škody postačuje spôsobenie neplatnosti právneho úkonu,<sup>11</sup> t. j. spôsobenie rozporu v záujmoch medzi zastúpeným a zástupcom. Subjektom povinným na náhradu škody tak bude zväčša agent konajúci v konflikte. Nie je však vylúčené, aby za spôsobenú škodu spoluzodpovedala zastúpenému nedobromyseľná tretia strana (ktorá svojím konaním prispela k tomu, že právny úkon medzi ňou a zastúpeným je neplatný), alebo naopak, zastúpený, ktorý si bol stretu záujmov vedomý, môže z rovnakého dôvodu spoluzodpovedať za škodu spôsobenú dobromyseľnej tretej strane.

Nahrádzať sa môže iba škoda vzniknutá v príčinnej súvislosti so spôsobením neplatnosti zmluvy. Nazdávame sa, že vo väčšine prípadov neplatnosti pre rozpor v záujmoch bude snaha prostredníctvom nároku na náhradu škody obnoviť stav, ako keby k uzavretiu neplatnej zmluvy nikdy nebolo došlo. Poškodenému by sa tak v rámci nároku na náhradu škody mali nahradiť najmä transakčné náklady, ako aj náklady vynaložené poškodeným na plnenie zo zmluvy.<sup>12</sup>

### **3. Konsekvencie konfliktu záujmov v práve obchodných spoločností a v úprave iných právnických osôb súkromného práva**

Na rozdiel od všeobecného občianskoprávneho zákazu konať v konflikte (§ 22 ods. 2 OZ), regulácia obchodných spoločností predpokladá, že rozpor v záujmoch v živote obchodných spoločností nevyhnutne existuje. Snahou korpóračného práva je preto motivovať v kolíznych situáciách k ich rozumným

---

<sup>10</sup> Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov, ďalej aj „Obchodný zákonník“ alebo „OBZ“.

<sup>11</sup> BRÖSTL, A. Zodpovednosť za škodu spôsobenú neplatným právnym úkonom. In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds) *Obchodné právo a jeho širšie kontexty. Zborník vedeckých prác*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, s. 296 – 297. Zhodne OVEČKOVÁ, O. In OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 106.

<sup>12</sup> Podrobnejšie k rozsahu nároku na náhradu škody vzniknutej v dôsledku neplatnosti zmluvy pozri HLUŠÁK, M. Náhrada škody pri negatívnom zmluvnom záujme. In *Súkromné právo*. 2017, č. 5, roč. III. s. 182 – 183.

a transparentným riešeniam.<sup>13</sup> V práve obchodných spoločností sa absolútny zákaz transakcií s rozporom v záujmoch nejaví ako koncepcne vhodné riešenie, pretože by mohlo zabrániť realizácii ekonomicky výhodných transakcií pre samotnú obchodnú spoločnosť.<sup>14</sup> Oproti paušálnemu postihu právnych úkonov neplatnosťou sa preto skôr žiada v konfliktnej situácii najprv skúmať, či boli záujmy spoločnosti negatívne dotknuté. Až po tom, ako sa preukáže negatívny dopad stretu záujmov medzi spoločnosťou a štatutárnym orgánom alebo jeho členom na spoločnosť, vie právna norma zareagovať formou konkrétnych následkov s cieľom reparaovať neželaný stav.

### 3.1 Osobitná regulácia stretu záujmov v Obchodnom zákonníku

Obchodný zákonník v úprave kapitálových obchodných spoločností volí oproti všeobecnému zakazu konať v konflikte záujmov v Občianskom zákonníku špeciálny prístup. Niektoré konkrétne konfliktné situácie, v ktorých môže byť záujem obchodnej spoločnosti ohrozený, rieši Obchodný zákonník explicitne. Je tomu tak pri zákaze konkurencie v spoločnosti s ručením obmedzeným a v akciovej spoločnosti (§ 136 ods. 1 písm. a) a b) OBZ, § 196 ods. 1 písm. a) a b) OBZ] s následkom zodpovednosti členov štatutárných orgánov za škodu spôsobenú spoločnosti, ako aj s povinnosťou vydať prospech z obchodu uskuťtčeného v konflikte, alebo previesť tomu zodpovedajúce práva na spoločnosť (§ 65 ods. 2 OBZ). V jednoduchej spoločnosti na akcie konkurenčná činnosť *ex ante* zakázaná nie je, členovia štatutárneho orgánu však majú informačnú povinnosť voči spoločnosti, ktorá má následne možnosť zhodnotiť riziká plánovaného obchodu a prípadne môže sama členovi štatutárneho orgánu obchod zakázať. Ani tu však v prípade porušenia notifikačnej povinnosti či porušenia zákazu nie je vylúčený nárok na náhradu škody, ak preň budú splnené zákonné predpoklady. Špeciálna právna úprava v tomto prípade vylučuje všeobecnú, ustanovenie § 22 ods. 2 OZ sa analogicky neuplatní a platnosť uzavretých obchodov v rozpore so zákazom konkurencie nebude dotknutá.<sup>15</sup>

<sup>13</sup> HAVEL, B. Konflikt zájmů při správě obchodních korporací (vztah § 437 odst. 2 ObčZ a § 54 a násl. ZOK). In *Právní rozhledy*. 2015, č. 8, s. 273.

<sup>14</sup> Či už ide o úsporu transakčných nákladov, alebo o predpoklad, že konajúca osoba za spoločnosť má práve ten produkt, ktorý je pre spoločnosť výhodný, prípadne o to, že spoločnosť nevyhnutne nemusí sprístupniť svoje obchodné tajomstvo tretím osobám. FILIP, V. Právní úprava transakcií s konfliktem zájmů. In *Právní rozhledy*. 2008, č. 10, s. 348.

<sup>15</sup> Porovnaj napr. so závermi Najvyššieho súdu SR v uznesení z 30. júna 2010, sp. zn. 4 Cdo